

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) ได้กำหนดวิสัยทัศน์ประเทศไทยโดยมุ่งพัฒนาให้สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน (Green and Happiness Society) กำหนดให้คนไทยมีคุณธรรมนำความรอบรู้ รู้เท่าทันโลก มีระบบครอบครัวที่อบอุ่น ชุมชนมีความเข้มแข็ง สังคมสันติสุข เศรษฐกิจมีคุณภาพ เสถียรภาพ และเป็นธรรม สิ่งแวดล้อมมีคุณภาพ และทรัพยากรธรรมชาติที่ยั่งยืน อยู่ภายใต้ระบบบริหารจัดการประเทศที่มีธรรมาภิบาล ดำรงไว้ซึ่งระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และอยู่ในประชาคมโลกได้อย่างมีศักดิ์ศรี และมีเป้าหมายในการพัฒนาคน มุ่งเน้นให้สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันภายใต้แนวปฏิบัติของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ยึดทางสายกลางบนพื้นฐานความสมดุลพอดี รู้จักประมาณอย่างมีเหตุผล มีความรอบรู้ทันโลก เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนและความอยู่ดีมีสุขของสังคมไทย โดยใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือและแนวทางในการพัฒนาคน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2553)

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2545 ในมาตรา 22 ระบุว่า “การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุดกระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ” และในมาตรา 24 ระบุว่า “การจัดกระบวนการเรียนรู้ ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการดังต่อไปนี้

- (1) จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล
- (2) ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา
- (3) จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติ ให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง

(4) จัดการเรียนการสอน โดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆอย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา

(5) ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้รวมทั้งสามารถใช้จำนวนมาก การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่าง ๆ

(6) จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดา มารดา บุคคลในชุมชน ผู้ปกครอง และทุกฝ่ายเพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ สมาคม ห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ (2548) ระบุว่า “ความรู้เป็นปัจจัยสำคัญยิ่งในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีศักยภาพ มีความสามารถในการพัฒนาตนเอง พัฒนาสังคม และประเทศให้เจริญก้าวหน้า ในปัจจุบันมีความเปลี่ยนแปลงด้านข้อมูลข่าวสาร ความรู้อย่างรวดเร็ว และมีความรู้เกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก เรียกได้ว่าเป็นสังคมฐานความรู้ (Knowledge-based Society) ที่ใช้ความรู้เป็นฐานในการพัฒนาประเทศโดยเฉพาะการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการศึกษา แหล่งความรู้แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือความรู้ที่อยู่ในตัวคน เป็นสติปัญญาความคิดที่อยู่ในสมอง ยังมีได้จัดการให้อยู่ในรูปที่ผู้อื่นนำไปใช้ได้ อีกประเภทหนึ่งเป็นความรู้ที่มีการบันทึกจัดเก็บในสื่อทุกประเภทอย่างเป็นระบบในห้องสมุด แต่มีขอบเขตจำกัดตามลักษณะหน้าที่ พันธกิจของแต่ละห้องสมุด และขึ้นอยู่กับงบประมาณที่ได้รับการสนับสนุน...ห้องสมุดเป็นแหล่งทรัพยากรความรู้ มีศักยภาพในการรวบรวม เผยแพร่ความรู้ที่ถือว่าเป็นที่พึงของสังคมได้มากกว่าองค์กรอื่น ๆ และมีการจัดการความรู้ในสื่อต่างๆอย่างเป็นระบบ แต่ยังไม่มีการจัดความรู้ในตัวคน ห้องสมุดจึงมีข้อจำกัดในด้านการจัดการความรู้ที่เป็นระบบ ครบวงจรในยุคสังคมข้อมูลข่าวสาร เป็นสังคมฐานความรู้ ห้องสมุดจึงสมควรปรับปรุง พัฒนา ให้ห้องสมุดเป็นองค์กรที่มีการจัดการความรู้ที่ครบวงจรเพื่อเป็นที่พึงของบุคคล สังคมและประเทศชาติได้อย่างสมบูรณ์”

การพัฒนาบุคคลให้เป็นผู้รู้สารสนเทศสามารถทำได้โดยสถาบันการศึกษาซึ่งถือเป็นภาระหน้าที่สำคัญ ที่จะต้องให้ความรู้ สติปัญญาและพัฒนาให้บุคคลเป็นผู้รู้สารสนเทศ ซึ่งเป็นวิธีการที่บุคคลสามารถพัฒนาให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต โรงเรียนเป็นสถาบันการศึกษาระดับหนึ่งสามารถพัฒนาบุคคลให้เป็นผู้รู้สารสนเทศ โรงเรียนอาจบรรจุเนื้อหาเกี่ยวกับการรู้สารสนเทศในหลักสูตรการศึกษาซึ่งเป็นกระบวนการที่ปฏิบัติได้และเห็นผลสัมฤทธิ์ที่ชัดเจนรูปแบบที่พบเห็นบ่อยได้แก่ การสอนแบบการศึกษาด้วยตนเอง เป็นการสอนแบบไม่ต้องเข้าชั้นเรียน โดยจะมีชุดการเรียนด้วยตนเอง (Self-paced) ซึ่งออกแบบมาอย่างสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ การสอนแบบบูรณาการ (Integrated) เป็นการสอนแบบที่มีชั้นเรียนและมีชุดการสอนและ/หรือชุดการเรียนด้วยตนเอง

ประกอบด้วย การสอนแบบเป็นวิชาหนึ่งในหลักสูตร เป็นวิธีการสอนรัฐสารสนเทศที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด เนื่องจากเป็นหลักสูตรที่มีเป้าหมาย วัตถุประสงค์และเนื้อหาเกี่ยวกับการรัฐสารสนเทศ โดยเฉพาะเนื้อหาที่สอนเกี่ยวกับการรัฐสารสนเทศมักประกอบด้วยทักษะและความรู้ความเข้าใจที่สำคัญได้แก่ ทักษะทั่วไป ครอบคลุมทักษะเกี่ยวกับการแก้ปัญหา การทำงานเป็นทีม ทักษะ การสื่อสารทั้งการพูด การฟัง การเขียน และทักษะการคิดเชิงวิเคราะห์ ทักษะทางด้านสารสนเทศ ครอบคลุมทักษะการแสวงหาสารสนเทศ การใช้สารสนเทศและทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เนื้อหาที่ปลูกฝังทัศนคติ ความคิดและความเชื่อเกี่ยวกับจริยธรรมในการใช้สารสนเทศ ความรับผิดชอบ ต่อสังคมอันเป็นผลมาจากการใช้สารสนเทศทั้งจากสารสนเทศดิจิทัล สารสนเทศที่เป็นสิ่งพิมพ์ และรูปแบบอื่น ๆ

ห้องสมุดเป็นแหล่งสะสมภูมิปัญญาของมนุษยชาติ และเป็นสถาบันที่อยู่คู่กับอารยธรรมของโลกมาแต่สมัยโบราณ ห้องสมุดมีการปรับตัวและมีพัฒนาการไปตามวิทยาการและเทคโนโลยีที่เปลี่ยนโลกให้ก้าวหน้า อย่างไรก็ตาม แนวคิดและภาระหน้าที่หลักของห้องสมุดไม่เคยเปลี่ยนหนึ่งในจำนวนนั้นคือ การทำให้ผู้ใช้รู้จักห้องสมุด รู้จักทรัพยากรสารสนเทศและสามารถนำทรัพยากรใช้ประโยชน์ กิจกรรมและวิธีการของห้องสมุดที่จัดขึ้นเพื่อให้ผู้ใช้รู้จักห้องสมุดและสามารถใช้ประโยชน์จากสารสนเทศมีหลายวิธี เช่น สอนการค้นหาสารสนเทศของห้องสมุด สอนการค้นหาและเข้าถึงที่อยู่ภายนอกห้องสมุด รวมทั้งกิจกรรมในรูปแบบที่คล้ายคลึงกันซึ่งใช้คำเรียกว่าการให้การศึกษาผู้ใช้ (User Education) ซึ่งหมายถึง การสอนหรือแนะนำให้ผู้ใช้รู้จักและเข้าใจบริการสารสนเทศ ทรัพยากรสารสนเทศ การค้นหาสารสนเทศเครื่องมือช่วยค้น สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ของห้องสมุด (Drew Smith, 1983, p.37)

การพัฒนานักเรียนให้เป็นผู้ใฝ่การเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นบทบาทสำคัญประการหนึ่งของโรงเรียน จะเห็นได้ว่าโรงเรียนแต่ละแห่งมุ่งสอนให้นักเรียน คิดอย่างมีวิจารณญาณ คิดเป็น ทำเป็น และฝึกการเรียนรู้อย่างเป็นระบบเพื่อที่จะให้ออกไปเป็นพลเมืองที่ดี ทักษะการรัฐสารสนเทศจะทำให้นักเรียนสามารถเรียนรู้ได้อย่างกว้างขวาง โดยไม่จำกัดเฉพาะในห้องเรียนเท่านั้น นักเรียนสามารถเรียนตามความสนใจของตนเองโดยไม่จำกัดเวลา และสถานที่ การสร้างทักษะการรัฐสารสนเทศให้กับนักเรียน จึงจำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่าย ทั้งด้าน ครูผู้สอน ครูบรรณารักษ์ และผู้บริหารของโรงเรียน ครูผู้สอนอาจกำหนดให้นักเรียนไปศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมประกอบการเรียนแต่ละวิชา ส่วนครูบรรณารักษ์ก็เตรียมทรัพยากรต่าง ๆ มีการคัดเลือกและประเมินผลทรัพยากรที่มีอยู่ว่าสอดคล้องกับหลักสูตรของกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ เนื้อหาที่มีความทันสมัยมากน้อยเพียงใด มีการแนะนำการใช้หรืออบรมเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรที่มี

ในห้องสมุด สำหรับผู้บริหารก็จัดสรรงบประมาณทรัพยากรและบุคลากรอย่างเพียงพอ และกระตุ้นให้มีโครงการพัฒนาการเรียนรู้สารสนเทศอย่างต่อเนื่อง

การที่จะส่งเสริมให้ผู้เรียนเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ได้นั้นจะต้องขึ้นกับปัจจัยหลายประการมาสนับสนุนซึ่งกันและกัน แต่กลไกที่เป็นปัจจัยสำคัญยิ่งสิ่งหนึ่งก็คือ โรงเรียนที่จะเป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนให้ผู้เรียนเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ ใฝ่รู้ใฝ่เรียน เพราะโรงเรียนนั้นถือว่าเป็นบทบาทหน้าที่โดยตรงที่จะทำให้ประสบผลสำเร็จได้ แต่โรงเรียนเองก็ต้องมีหน่วยงานย่อยที่มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงในการส่งเสริมให้ผู้เรียนเป็นผู้มีนิสัยรักการอ่าน การศึกษาค้นคว้าเป็น ผู้ใฝ่รู้ใฝ่เรียน และเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ หน่วยงานย่อยนั้นก็ ได้แก่ ห้องสมุดโรงเรียน ซึ่งมีบทบาทหน้าที่โดยตรงในการสนับสนุนการเรียนการสอนและศึกษาค้นคว้า กระตุ้นให้ผู้เรียนเป็นผู้มีนิสัยรักการอ่านการศึกษาค้นคว้า ใฝ่รู้ใฝ่เรียน ส่วนห้องสมุดโรงเรียนแห่งใดจะปฏิบัติได้มากน้อยเพียงใดนั้นก็ขึ้นกับปัจจัยองค์ประกอบหลายประการเช่นเดียวกัน โรงเรียนเองก็มีหน้าที่โดยตรงเช่นเดียวกันที่จะต้องให้การสนับสนุนและพัฒนาห้องสมุดโรงเรียนให้มีสภาพพร้อมให้บริการแก่ผู้เรียนและเข้าสู่เกณฑ์มาตรฐานของห้องสมุดโรงเรียนตามที่โรงเรียนสังกัดอยู่

ด้วยเหตุผลดังกล่าวมาแล้วนี้ ห้องสมุดโรงเรียน จึงมีบทบาทที่สำคัญ คือบทบาทการเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ ของผู้เรียน บุคลากรทางการศึกษาและประชาชน ในการศึกษาครั้งนี้ ได้เลือกห้องสมุดเฉลิมพระเกียรติกาญจนาภิเษก โรงเรียนสองพิทยาคม อำเภอสอง จังหวัดแพร่ โดยผู้ศึกษาสนใจศึกษาเพื่อหาคำตอบว่า ปัจจัยที่มีส่วนสำคัญต่อการบริหารจัดการคุณภาพ ปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการคุณภาพของห้องสมุดเฉลิมพระเกียรติกาญจนาภิเษก โรงเรียนสองพิทยาคม อำเภอสอง จังหวัดแพร่ เป็นอย่างไร ซึ่งผลการศึกษาจะเป็นประโยชน์ต่อการนำไปพัฒนาการบริหารจัดการคุณภาพของห้องสมุดเฉลิมพระเกียรติกาญจนาภิเษก โรงเรียนสองพิทยาคม และแหล่งเรียนรู้อื่นๆ ที่มีลักษณะใกล้เคียงกันให้เกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาการบริหารจัดการคุณภาพของห้องสมุดเฉลิมพระเกียรติกาญจนาภิเษก โรงเรียนสองพิทยาคม อำเภอสอง จังหวัดแพร่
2. เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการคุณภาพของห้องสมุดเฉลิมพระเกียรติกาญจนาภิเษก โรงเรียนสองพิทยาคม อำเภอสอง จังหวัดแพร่

ขอบเขตการศึกษา

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาครั้งนี้ อาศัยกรอบหรือแนวทางการพัฒนาคุณภาพของห้องสมุดสถานศึกษา ตามแนวมาตรฐานห้องสมุดและตัวบ่งชี้เพื่อพัฒนาคุณภาพห้องสมุดโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานมาใช้เป็นกรอบเนื้อหาในการศึกษา ประกอบด้วย 4 หมวด (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2552) คือ

หมวดที่ 1 มาตรฐานด้านผู้บริหาร

หมวดที่ 2 มาตรฐานด้านครูบรรณารักษ์ และครูผู้สอน

หมวดที่ 3 มาตรฐานด้านผู้เรียน

หมวดที่ 4 มาตรฐานด้านทรัพยากรสารสนเทศ

ขอบเขตด้านประชากร

การศึกษาเรื่อง “การบริหารจัดการคุณภาพของห้องสมุดเฉลิมพระเกียรติกาญจนาภิเษก โรงเรียนสองพิทยาคม อำเภอสอง จังหวัดแพร่” ครั้งนี้ ประกอบด้วยประชากรที่เกี่ยวข้องดังนี้

ผู้บริหาร ครูผู้สอน ครูบรรณารักษ์ และนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสองพิทยาคม อำเภอสอง จังหวัดแพร่

นิยามศัพท์เฉพาะ

การบริหารจัดการคุณภาพของห้องสมุดเฉลิมพระเกียรติกาญจนาภิเษก โรงเรียนสองพิทยาคม อำเภอสอง จังหวัดแพร่ หมายถึง การดำเนินงานจัดการห้องสมุดให้เป็นไปตามมาตรฐานห้องสมุดของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานใน 4 หมวด ได้แก่ หมวดที่ 1 มาตรฐานด้านผู้บริหาร หมวดที่ 2 มาตรฐานด้านบรรณารักษ์และครูผู้สอน หมวดที่ 3 มาตรฐานด้านผู้เรียน และหมวดที่ 4 มาตรฐานด้านทรัพยากรสารสนเทศและตัวบ่งชี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2552)

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ห้องสมุดเฉลิมพระเกียรติกาญจนาภิเษก โรงเรียนสองพิทยาคม อำเภอสอง จังหวัดแพร่ จะได้รับการปรับปรุงพัฒนาระบบการบริหารจัดการคุณภาพของห้องสมุดเฉลิมพระเกียรติกาญจนาภิเษก โรงเรียนสองพิทยาคม อำเภอสอง จังหวัดแพร่ ให้มีความพร้อมมากยิ่งขึ้นเพื่อใช้เป็นแหล่งเรียนรู้เพื่อการเรียนการสอน

2. นำผลการศึกษาไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาห้องสมุดโรงเรียน